

Anna Rudyk
Uniwersytet Rzeszowski

Rosyjskie odpowiedniki przekładowe polskiego predykatywu *trzeba*

Problem klasyfikacji słownictwa na części mowy nie jest kwestią oczywistą i przysparza lingwistom wielu trudności. Obok jednostek reprezentatywnych istnieją bowiem leksemy nietypowe, których status gramatyczny jest dyskusyjny. Jednym z podstawowych kryteriów klasyfikacji wyrazów na części mowy jest kryterium składniowe. Aby ocenić charakter gramatyczny wyrazu, uwzględnia się jego stronę znaczeniową, kategorię semantyczną, ale również przydatność składniową¹.

W skład funkcjonalnej klasy predykatywów wchodzi wyrazy odnoszące się do różnych części mowy, np.: *trzeba, można, надо, можно* (określane również jako czasowniki niewłaściwe), *żal, pora, жаль, пора* (występujące prymarnie jako rzeczowniki), *cicho, wesoło, тихо, весело* (homonimiczne przysłówkom). W literaturze przedmiotu spotykane są też terminy: „kategoria stanu”, „przysłówki predykatywne”, „безлично-предикативные слова”², gdyż omawianą grupę leksemów cechuje niejednorodność i lingwiści nie są do końca zgodni co do jednoznacznej interpretacji i zawartości pojęcia. Wyodrębnienie predykatywów w samodzielną kategorię leksykalną stało się możliwe dzięki odsunięciu na plan dalszy ich cech morfologicznych, a wyeksponowaniu kryterium semantycznego.

Predykatywy modalne łączą w sobie dwie istotne dla ich opisu kategorie gramatyczne: tworzą jądro predykatywne w konstrukcjach bezosobowych i jednocześnie pełnią funkcję leksykalnych środków wyrażenia kategorii modalności³.

¹ S. Jodłowski, *Studia nad częściami mowy*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1971, s. 83.

² „Предикативы, категория состояния, безлично-предикативные слова, предикативные наречия ? слова, обозначающие нединамическое состояние и выступающие в функции главного члена (сказуемого, предиката) однокомпонентного (односоставного, безличного) предложения”. Ros.: *Русский язык. Энциклопедия*, red. Ф.П. Филин, „Советская энциклопедия”, Москва 1979, s. 226. Zob. też: S. Jodłowski, op. cit., s. 86; *Русский язык. Энциклопедия*, red. Ю.Н. Караулов, „Дрофа”, Москва 2003, s. 368.

³ M. Mocarz, *Predykatywy modalne w konfrontacji przekładowej*, [w:] *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład*, red. L. Pisarek, J. Sokołowski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 255.

Modalność w tego typu strukturach związana jest z wewnątrzdanowymi zależnościami między czynnością a jej subjektem. „Эти модальные отношения между субъектом и действием – можно назвать внутрисинтаксическими модальными отношениями, в отличие от внешнесинтаксических модальных отношений (отношения содержания высказывания к действительности и отношения говорящего к содержанию высказывания)”⁴.

Celem niniejszego artykułu jest wyodrębnienie ekwiwalentów polskiego predykatywu *trzeba* występujących w tekście przekładu na język rosyjski oraz ich analiza w konkretnych sytuacjach użycia. Jako źródło materiału faktograficznego posłużyły teksty współczesnej prozy polskiej oraz ich rosyjskie przekłady⁵. Łącznie odnotowano 249 użyć leksemu *trzeba*.

Słownik polsko-rosyjski podaje następujące ekwiwalenty leksemu *trzeba*: ‘в знач. сказ. надо, нужно, необходимо; следует’⁶. Wachlarz znaczeń, jakie może wyrażać predykatyw *trzeba*, prezentuje *Inny słownik języka polskiego*⁷:

1. ‘Jeśli **trzeba** coś zrobić lub **trzeba**, aby powstała jakaś sytuacja, to zrobienie tego lub powstanie tej sytuacji jest podyktowane jakąś potrzebą lub koniecznością’. Por.:

Geodeta może szybko zrobić mapkę, ale jutro wyjeżdża na urlop, więc mapkę **trzeba** dzisiaj odebrać.

*Он готов был срочно подготовить план, но завтра собрался в отпуск, а потому чертеж **надо** забрать сегодня.* (SnT)

Żeby przeżyć, **trzeba** przynajmniej mieć co jeść.

[...] *чтобы выжить, **нужно** хоть чем-нибудь питаться.* (UdS)

Muszę wszystko przygotować, **trzeba** przesunąć stół i znaleźć nowe miejsce dla książek, przenieść do małego pokoju łóżko...

*Я должна все приготовить, **нужно** перенести стол и найти новое место для книжных полок, а кровать переставить в маленькую комнату...* (UdS)

W przytoczonych przykładach występują odpowiedniki słownikowe predykatywu *trzeba*: *надо* i *нужно*.

⁴ Г.А. Золотова, *Очерк функционального синтаксиса русского языка*, URSS, Москва 2005, с. 151-152.

⁵ Polskie teksty i ich tłumaczenia na język rosyjski w wersji elektronicznej: M. Gretkowska, *Kobieta i mężczyźni* (KiM) / M. Гретковская, *Женщина и мужчины*; K. Grochola, *Nigdy w życiu* (NwŻ) / *Никогда в жизни*; eadem, *Podanie o miłość* (PoM) / *Заявление о любви*; eadem, *Serce na teblaku* (SnT) / *Сердце в гинце*; eadem, *Uproważnienie do szczęścia* (UdS) / *Гарантия на счастье*; J.L. Wiśniewski, *Los powtórzony* (LP) / Я. Вишневикий, *Повторение судьбы*; tegoż: *S@motność w sieci* (SwS) / *Одиночество в сети*.

⁶ D. Hessen, R. Stypuła, *Wielki słownik polsko-rosyjski. P-Ż*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1979.

⁷ *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2000 (dalej: ISJP).

2. ‘Jeśli **trzeba** nam kogoś lub czegoś, to potrzebujemy tej osoby lub rzeczy’. Por.:

Plaż **trzeba** odwagi i męstwa, żeby podjąć taką decyzję.

*Сколько **нужно** отваги и мужества, чтобы решиться на такой поступок!* (PoM)

Kolejny raz mamy do czynienia z odpowiednikiem słownikowym, który jako predykatyw tworzy analogiczną konstrukcję w języku rosyjskim. Argument przedmiotowy został w obydwu językach wyrażony dopełniaczem (*odwagi i męstwa / отваги и мужества*), jednak predykatyw *нужно* może się łączyć także z biernikiem. Por.:

Gospodyni ci **trzeba**.

*Хозяйку тебе **нужно**.* (LP)

Po polsku mówimy, że *trzeba nam kogo/ czego*; rosyjski predykatyw w tym znaczeniu może przyłączyć formę imienną w dopełniaczu lub bierniku⁸. Porównajmy kolejny przykład:

[...] *magnetofon wyrykiwał w noc pogodną, że do tanga **trzeba** dwojga* [...].

[...] *магнитофон хрипел среди ночной тишины, что „для танго **нужны** двое”* [...]. (NwŻ)

Tym razem w przekładzie w funkcji predykatywnej występuje krótka forma przymiotnika (pozbawiona znaczenia modalnego), która otwiera pozycję dla pierwszego argumentu – tu dla liczebnika zbiorowego.

3. ‘Mówimy, że **trzeba** spełnić jakieś warunki, aby coś zaistniało, jeśli zaistnienie tego jest uzależnione od spełnienia tych warunków’. Por.:

Aby przetworzyć tyle danych, **trzeba** mieć dużo komputerów i dobre programy.

*Чтобы переработать столько данных, **нужно** иметь много компьютеров и хорошие программы.* (SwS)

Może, przecież **trzeba** wprowadzić kod, żeby otworzyć te drzwi [...].

*Боже, **надо** же набрать код, чтобы открыть двери* [...]. (SwS)

Trzeba być angielskim naukowcem, żeby to stwierdzić?

*Неужели **надо** быть английским ученым, чтобы это обнаружить?* (KiM)

Powyższe przykłady bazują na odpowiednikach słownikowych. Przytoczone polskie zdania stanowią realizacje sugerowanego przez słownik schematu PREDYKATYW [BEZOKOLICZNIK + ABY], a zatem można je określić jako

⁸ ‘НУЖНО. [...] 2. кого-что или чего. Требуется, следует иметь’. Na podstawie: *Большой толковый словарь русского языка*, ред. С.А. Кузнецов, [online] <www.gramota.ru> (wydanie pierwsze: „Норинг”, Санкт-Петербург 1998; wersja elektroniczna w redakcji z 2009 r.).

zdania złożone podrzędnie z podrzędnym celu. Jednak realizacja przedstawionego znaczenia dokonuje się również w zdaniach z podrzędnym warunkowym. Por.:

Jeśli się chce ocalić swój dom, **trzeba** go chronić i pilnować przed światem.

*Если хочешь сохранить свой дом, **нужно** оградить его от внешнего мира.* (PoM)

4. ‘Słowa **trzeba** używamy z czasownikami wyrażającymi opinię, jeśli uważamy, że jej wyrażenie jest konieczne w danym miejscu i czasie’. Por.:

Jakub w tym wszystkim, co pisał do niej lub robił dla niej, choć potrafił bardzo często przekraczać – **trzeba** przyznać, że z niespotykaną gracją – granice intymności, zawsze udowadniał, czasami nawet z przesadą, jak bardzo ją szanuje.

*Во всем, что Якуб писал ей или делал для нее, невзирая на то, что очень часто переходил – **надо** признать, с исключительным изяществом – допустимые границы интимности, он всегда доказывал, иной раз даже с некоторой чрезмерностью, как глубоко ее уважает.* (SwS)

W zebranych materiale odnotowano zaledwie jeden przykład użycia leksemu **trzeba** we wspomnianym znaczeniu. Daje to podstawy, by stwierdzić, że częściej występuje on w głównej linii wypowiedzenia, niż w konstrukcjach wtrąconych.

5. ‘Mówimy, że **trzeba** szczęścia, trafu, nieszczęścia itp., żeby coś się zdarzyło, jeśli naszym zdaniem zdarzyło się to dzięki nim lub z ich powodu’. W zebranych materiale nie odnotowano adekwatnych przykładów.

6. ‘Wyrażenia **trzeba** ci, wam itp. **wiedzieć** używamy, aby powiadomić kogoś o czymś, co naszym zdaniem powinien on wiedzieć. Wyrażenie książkowe’. Materiał źródłowy nie pozwala na pełną egzemplifikację. Odnotowano co prawda zdania, których człon predykatywny tworzony jest przez połączenie predykatywu z bezokolicznikiem *wiedzieć*, jednak są to konstrukcje pozbawione subiektu celownikowego, który zdaje się być kluczowym dla oddania książkowego charakteru wskazanego w słowniku znaczenia. Por.:

Trzeba wiedzieć, gdzie przebiega ta granica [...].

***Надо** знать, где проходит граница [...].* (PoM)

Trzeba tylko wiedzieć, jak tę rękę wyciągnąć.

***Надо** только знать, как вытянуть руку.* (SwS)

W zadymionych pokojach akademików lub w studenckich klubach, udowadniając wszystkim swoją wrażliwość, analizowało się obrazy, wiersze, książki, koncerty tonem geniuszy, którzy po prostu wiedzą wszystko, co **trzeba** wiedzieć, w odróżnieniu od niedouczonego ignorantów.

*В прокуренных комнатах общежитий или в студенческих клубах, доказывая всем свой тонкий вкус, анализировали картины, стихи, прозу, музыку тоном гениев, которые в отличие от недоучившихся невежд знают все, что **следует** знать.* (LP)

Przytoczone zdania można zaliczyć do tzw. generycznego rejestru mowy⁹, brak im bowiem eksplicytnie wyrażonego lub jasno określonego przez kontekst subiektu – ich treść można uznać za ogólną i odnieść do dowolnej osoby.

7. ‘Odpowiadamy „**nie trzeba**”, odmawiając przyjęcia oferowanej nam pomocy’. Por.:

– Nie **trzeba**, pani Siekierkowa – powiedział [...].

– *Не надо*, пани Сякеркова, – ответил он ей. (LP)

– Nie **trzeba**, młody człowieku. Dowód rzeczowy jest już u mnie.

– *Нет необходимости*, молодой человек. *Вещественное доказательство уже у меня.* (PoM)

– Dziękuję, pani Wando. Nie **trzeba**. Odbiorę tutaj.

– *Спасибо*, пани Ванда. *Не стоит*. *Я поговорю с вашего телефона.* (LP)

Powyższe przykłady pokazują różnorodne sposoby wyrażenia odmowy w języku rosyjskim: *не надо*, *нет необходимости*, *не стоит*. Reaktywny akt odmowy bywa zazwyczaj postrzegany jako niegrzeczny, jednak obecne w każdym z przykładów formy adresatywne, pełniąc funkcję fatyczną, nadają wypowiedzi życzliwy charakter (w ostatnim zdaniu wzmocniony dodatkowo przez *Дziękiuję/ Спасибо*). Jak pisze Alicja Gałczyńska, „Grzeczne akty odmowy kierowane są do osób, które są dla nadawcy ważne, które szanuje i z którymi chce utrzymywać dalsze kontakty”¹⁰. Jednak we wspomnianym znaczeniu leksem *trzeba* to nie predykatyw, w połączeniu z przeczeniem występuje tu w roli wykrzyknika. Przytoczone wyżej użycia zostaną więc pominięte, gdyż przedmiotem artykułu jest wyodrębnienie ekwiwalentów predykatywu.

Zakończywszy przegląd znaczeń, jakie wyraża predykatyw *trzeba*, przyjrzymy się środkom ich przekazu w języku rosyjskim, wśród których odnotowano:

• modalny predykatyw *нужно*. Por.:

Trzeba się przyzwyczaić do samotnych powrotów do domu.

Нужно привыкнуть к одиноким возвращениям домой. (PoM)

⁹ Г.А. Золотова, Н.К. Онипенко, М.Ю. Сидорова, *Коммуникативная грамматика русского языка*, Институт русского языка РАН, Москва 2004, s. 30.

¹⁰ A. Gałczyńska, *Grzeczne i niegrzeczne akty odmowy w języku polskim*, [w:] *Język a kultura. Tom 17. Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, s. 114.

Za spokój duszy **trzeba** płacić.

*За спокойствие души **нужно** платить.* (SwS)

Trzeba szybko znaleźć jakiś półśrodek.

***Нужно** быстро найти золотую середину.* (UdS)

Struktura zdania docelowego nie ulega większym zmianom w stosunku do tekstu oryginału. Uwagę zwraca natomiast pewna nieadekwatność w przekładzie ostatniego zdania. Mówiąc o *półśrodku*, mamy na myśli rozwiązanie tymczasowe, natomiast *золотая середина* – *złoty środek* – to rozwiązanie najlepsze z możliwych¹¹.

• modalny predykatyw *надо*. Por.:

Trzeba kupić proszek do prania [...].

***Ннадо** купить стиральный порошок [...].* (SnT)

I nie **trzeba** płakać.

*И не **надо** плакать.* (SwS)

To **trzeba** jakoś delikatnie Hance wytłumaczyć.

*Это **надо** как-нибудь деликатно Ханне объяснить.* (UdS)

Zdania obydwu języków mają analogiczną konstrukcję. Odnotowano ciekawy przykład, w których mimo obecności słownikowego ekwiwalentu predykatywu *trzeba*, skład leksykalny zdania ulega zmianie. Por.:

– **Trzeba** to uczcić.

– *За это **надо** выпить.* (NwŻ)

Dobór innych środków leksykalnych związany jest z okolicznością wzniesienia toastu, dosłowne tłumaczenie okazałoby się sztuczne, pozbawione naturalności w danej sytuacji.

• czasownik *приходиться / прийти* w formie trzeciej osoby liczby pojedynczej. Por.:

[...] rano piwo **trzeba** pić po kryjomu, bo „do opłatka ciągle post”.

[...] *утром пиво **приходится** пить тайком, потому как „до оплатки длится пост”.* (LP)

Czasem **trzeba** było czekać na jej powrót nawet pół godziny.

*Иногда ее возвращения **приходилось** ждать и по полчаса.* (SwS)

Coraz bardziej zbliżamy się do tego dnia, w którym **trzeba** będzie wsiąść w samolot.

*Все ближе день, когда нам **придется** сесть в самолет.* (NwŻ)

¹¹ Por.: ‘półśrodek м. полумера ж; stosować półśrodkі применять полумеры’; ‘złoty środek золотая середина’. D. Hessen, R. Stypuła, op. cit., s. 149, 702; ‘Półśrodek to decyzja lub działanie, które nie rozwiązują problemu całkowicie, lecz tylko tymczasowo łagodzą jego skutki’ (ISJP); ‘Jeśli szukamy złotego środka, to staramy się zająć stanowisko umiarkowane, dalekie od krańcówści’ (ISJP).

Wśród znaczeń czasownika *приходиться* słownik przekładowy podaje m.in.: ‘4. кому i bdop. nieos. wypadać komu; кому-л. приходится ktoś musi; **приходится ехать** trzeba jechać’¹². Przytoczone formy trzeciej osoby odnoszące się do zdarzeń teraźniejszych, przeszłych i przyszłych wyrażają, zgodnie z polskim predykatywem, znaczenie konieczności. Ostatnie z rosyjskich zdań stanowi przykład przywołanego w eksplikacji słownikowej schematu z subiektem celownikowym (*нам*), którego wyznacznikiem w tekście oryginału jest osobowa końcówka czasownika (*зблизаты się*) w zdaniu poprzedzającym konstrukcję z predykatywem.

• użyty bezosobowo czasownik *следовать*. Por.:

Opryskiwać **trzeba** tylko miejsca występowania rybaków [...].

Обрабатывать следует только места обитания чешиуйниц [...]. (NwŻ)

Weterynarz orzekł, że potrzebna jest transfuzja krwi dla jednego rannego, a drugiego **trzeba** odesłać do Myszkowa.

Ветеринар сказал, что одному раненому надо сделать переливание крови, а второго следует отвезти в Мышков. (SwS)

Rejestrując się do ICQ, **trzeba** było podać kilka danych.

Регистрируясь в ICQ, следовало сообщить о себе кое-какие данные. (SwS)

• forma *стоит / стоило*. Por.:

Trzeba tylko przebiec przez ulicę [...].

Стоит только пересечь улицу [...]. (PoM)

I nie **trzeba** było go czytać.

Не стоило их читать. (PoM)

• modalny predykatyw *необходимо*. Por.:

Trzeba ponosić konsekwencje własnej indolencji i niedbalstwa.

Необходимо уметь отвечать за последствия собственной небрежности и беспечности. (NwŻ)

Przy zмовie **trzeba** chociaż raz porozmawiać.

При сговоре необходимо хотя бы раз побеседовать. (SwS)

Obecnie jesteśmy na etapie szukania innych ekspertów, którzy zauważa, że tych nut jest dokładnie tyle, ile **trzeba**.

Сейчас у нас этап поиска других экспертов, которые заметят, что нот ровно столько, сколько необходимо. (LP)

Jak wykazały nasze wcześniejsze badania, predykatyw *необходимо* wyraża bardziej kategoriyczne znaczenie konieczności niż *надо*, ńo wywnioskowano na

¹² A. Mirowicz, I. Dulewicz, I. Grek-Pabis, I. Maryniak, *Wielki słownik rosyjsko-polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1980, s. 993.

podstawie analizy jego ekwiwalentów przekładowych, wśród których dominują predykatywy *trzeba* i *należy* oraz osobowe formy czasownika *musieć*, wzmocnione przez przysłówki *koniecznie*, *bezwzględnie*¹³.

W zebranych materiale odnotowano również zdania, w których znaczenie konieczności wyrażają współnordzenne leksemy *необходимый*, *необходимость*¹⁴. Por.:

[...] No cóż, będziemy musieli ją zwolnić. Przygotuj co **trzeba**...

[...] *Что ж, мы вынуждены будем ее уволить. Подготовь необходимые документы...* (UdS)

– Nie **trzeba**, młody człowieku.

– *Нет необходимости*, молодой человек. (PoM)

Takiego kabla jednak nie **trzeba** było nawet ciągnąć.

Однако тянуть такой кабель не было необходимости. (SwS)

Nie utrzymywały więc sadomasochistycznych związków rodzinnych; maso, bo nie sposób zerwać więzów krwi, sado, bo **trzeba** je podtrzymywać wspólnymi świętami, ustalając hierarchię krzywd.

Эти связи, так или иначе, полны садомазохизма: мазохизм заключается в невозможности разорвать кровные узы, а садизм – в необходимости их поддерживать хотя бы в праздники, подвергая ревизии список взаимных обид. (KiM)

Odpowiednikami tekstowymi okazały się również predykatywy niewymienione w słowniku przekładowym:

• modalne, por.:

Już nie **trzeba** udawać.

Можно больше не притворяться. (PoM)

Nie wiem, co to miłość, może miłość jest jednoosobowa i **nie trzeba** się nią dzielić?

Я не знаю, что такое любовь. Быть может, любовь рассчитана только на одного любимого? Быть может, ее нельзя делить между двумя? (KiM)

W pierwszym z przytoczonych przykładów w zdaniu polskim przeczenie dotyczy predykatywu, natomiast w rosyjskim zaprzeczony został argument zdaniowy. Zabarwienie drugiego ze zdań rosyjskich zostało nieco zmienione

¹³ A. Rudyk, *O subiekcie semantycznym w rosyjskich zdaniach typu Мне необходимо тебя видеть срочно i w ich polskich odpowiednikach*, [w:] *Язык, культура i świat roślin. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesor Halinie Chodurskiej*, red. E. Komorowska, D. Stanulewicz, „Volumina”, Szczecin 2010, s. 233–241.

¹⁴ W tabeli podsumowującej konstrukcje te zostały zaliczone do grupy *Inne*.

przez zastosowanie predykatywu *нельзя*, będącego nie tyle nośnikiem właściwego dla *trzeba* znaczenia konieczności, powinności, ale raczej braku możliwości czy przyzwolenia.

• wartościujące, por.:

Oni chyba tam na Białorusi ciągle nie zauważyli, że **trzeba** by zmienić swój papier firmowy [...].

*До них там, в Белоруссии, похоже, не дошло, что им **пора** сменить свой фирменный бланк [...]. (LP)*

Wcale nie **trzeba** być anorektyczną Jolą, żeby zwracać uwagę mężczyźni.

*Совсем не **обязательно** быть истощенной Йолей, чтобы на тебя обращали внимание мужчины. (NwŻ)*

Predykatywy *пора* i *обязательно* wyrażają wartościowanie pod względem racjonalnym, a więc będące wynikiem logicznego rozumowania na podstawie realnych przesłanek.

W roli ekwiwalentów predykatywu *trzeba* powtórzyły się kilkakrotnie krótkie formy przymiotników:

• *нужен*, np.:

Powiedział, że kostnica przy szpitalu jest już zamknięta, a na odwiedzinę u siostry **trzeba** mieć specjalną przepustkę..

*Он сказал, что морг при госпитале уже закрыт, а для свидания с сестрой **нужен** специальный пропуск. (LP)*

Jestem prawdopodobnie na świecie dlatego, że **trzeba** mieć dziedziczkę.

*Я появилась на свет, очевидно, только потому, что **нужна** была наследница. (SwS)*

Należy, oczywiście, odróżniać przyjmującą końcówki rodzajowe krótką formę przymiotnika od nieotwierającego pozycji dla pierwszego argumentu predykatywu *іо́ціі*, który został już wymieniony wcześniej jako najczęstszy ekwiwalent.

• *должен*, np.:

Ale **trzeba** go sobie samemu zadać.

*Но ее ты **должен** сам причинить себе. (SwS)*

[...] to równanie nie ma absolutnie żadnych rozwiązań i **trzeba** je zignorować jako nieistotne [...].

*[...] это уравнение неразрешимо и **должно** быть просто-напросто проигнорировано как несущественное [...]. (SwS)*

W przeciwieństwie do zdań z predykatywem konstrukcje z krótką formą przymiotnika łączą się z formą imienną w mianowniku.

Zależności liczbowe między poszczególnymi odpowiednikami przekładowymi predykatywu *trzeba*, jakie wystąpiły w analizowanym materiale, porządkuje poniższa tabela.

Tabela 1

Rosyjskie odpowiedniki przekładowe predykatywu *trzeba*

Rosyjski odpowiednik przekładowy polskiego predykatywu <i>trzeba</i>		Liczba przykładów w zebranych materiale		%
Predykatywy	modalne	<i>нужно</i>	101	40,6
		<i>надо</i>	80	32,1
		<i>необходимо</i>	4	1,6
		<i>можно</i>	2	0,8
	wartościujące	<i>пора</i>	1	0,4
		<i>обязательно</i>	1	0,4
Użyte w znaczeniu bezosobowym formy 3. osoby czasowników		<i>приходится</i>	14	5,6
		<i>следует</i>	10	4
		<i>стоит</i>	2	0,8
Krótkie formy przymiotników (zróżnicowane pod względem rodzaju i liczby)		<i>должен</i>	4	1,6
		<i>нужен</i>	3	1,2
Inne			27	10,9
Razem			249	100

Wśród odpowiedników określonych w tabeli jako *Inne* odnotowano m. in.:

- zdania z osobową formą czasownika modalnego, np.: [...] *to trzeba opublikować* [...] → [...] *хочу это опубликовать* [...] (UdS);
- konstrukcje pozbawione elementu modalnego, np.: *I trzeba było gonić Witka i prosić go* [...] → *Он гнался за Витеком и просил* [...] (PoM); *Trzeba wtedy wzywać konsultanta* [...] → *И тогда приглашают консультанта* (KiM);
- konstrukcje z odwróceniem ról aktantów, np.: [...] *trzeba było natychmiast podłączyć kropłówkę* [...]. → *Ему срочно требовалась капельница* [...]. (KiM); [...] *trzeba będzie pomyśleć* [...] → [...] *нелишним будет подумать* [...] (UdS); [...] *trzeba by przeganiać* [...] → [...] *заслужили изгнани* [...] (SwS);
- zdania z wyrazami *необходимый, необходимость*, np.: *Przygotuj co trzeba...* → *Подготовь необходимые документы...* (UdS); [...] *trzeba je podtrzymać* [...] → [...] *в необходимости их поддерживать* [...] (KiM).

Każdy z przykładów można by dokładnie omówić, szukając uzasadnienia zastosowania odpowiednika innego niż słownikowy, jednak nie pozwalają na to ograniczenia wydawnicze. Ponadto wybór środków przekazu znaczenia staje się możliwy dzięki istniejącemu praktycznie w każdym języku naturalnym zjawisku polimorfii, którego istota polega na „dysponowaniu wieloma formami w służbie jednej funkcji”¹⁵. Można przy tym założyć, że wybór jednego z kilku wariantów nie musi być podyktowany wymogami normatywnymi języka docelowego czy też kontekstem, lecz może być zależny od własnych preferencji stylistycznych tłumacza.

Jak widać, różne warianty znaczenia konieczności, jakie niesie predykatyw *trzeba*, znajdują również w języku rosyjskim różnorodne formy realizacji. Obok słownikowych ekwiwalentów *нужно* i *надо*, które łącznie wystąpiły w ponad 70% przykładów, za regularne można też uznać formy *приходится* i *следует*. Obecność licznych odpowiedników kontekstowych świadczy o polisemii modalnego predykatywu *trzeba*.

Резюме

Русские переводные эквиваленты польского предикатива „trzeba”

В статье представлены русские соответствия польской лексемы *trzeba*, отобранные из текстов современной польской прозы и ее переводов на русский язык. Частейшими эквивалентами оказываются модальные предикативы *нужно* и *надо*, а также формы *приходится* и *следует*. Наличие контекстуально обусловленных соответствий свидетельствует о полисемии польского предикатива *trzeba*.

Summary

The Russian textual equivalents of the Polish modal predicative „trzeba”

The article shows the Russian equivalents of the lexeme *trzeba* extracted from the contemporary Polish prose and its translation into Russian. The modal predicatives *нужно* and *надо* and the forms *приходится* and *следует* are the most frequent equivalents.

Key words: modal predicatives, textual equivalents, meaning of necessity, translation, Russian-Polish comparative linguistics.

¹⁵ M. Wandruszka, *O lingwistyce przekładu*, „Pamiętnik Literacki” 1981, nr 1, cyt. za: M. Mocarz, op. cit., s. 257.